Covenant & Conversation

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Leh Leha

Örneğin Gücü

Avraam'ın hikâyesine o kadar aşinayız ki, bunun Tanah'ın anlatımında ne kadar tuhaf bir değişim olduğu hakkında düşünmek üzere biraz durmayı her zaman düşünmeyiz. Ne var ki, eğer bunu anlamakta başarısız olursak, Yahudi kimliğinin doğasının ta kendisini anlamakta da başarısız olabiliriz.

Mesele şudur: Şimdiye kadar Tora insanlığın bütünüyle ilgilenmiştir. Adam ve Hava, Kayin ve Evel, insanlığın prototipleridir. İlk ikisi karı-koca arasındaki gerginlikleri, diğer ikisi de kardeşler arasındaki rekabeti temsil etmektedir. Her iki anlatım da bireyler hakkındadır ve her ikisi de trajik şekilde sona ermektedir – ilki cennetin kaybedilmesiyle, ikincisi ise kan dökme, kardeş katilliği ve ölümle.

Bunun ardından bir başka anlatım çifti gelmektedir – Tufan ve Babil'in inşası. Bu kez anlatımlar toplumun bütünü hakkındadır. Her biri, özgürlük ile düzen arasındaki gerilimi ele almaktadır. Tufan, özgürlüğün düzeni mahvettiği bir dünyayı anlatır (şiddet, kanunsuzluk, "herkesin kendi gözünde uygun bulduğu şeyi yapması"). Babil ise düzenin özgürlüğü mahvettiği bir dünyanın hikâyesidir (tek bir dilin, zapt edilmiş halklara dayatılması şeklindeki emperyalist yaklaşım).

Bu dört anlatımın hepsi genel olarak insanlığın durumu hakkındadır. Tam da, evrensel ve ebedi olan Tanrı hakkındaki bir kitaba yaraşır şekilde, mesajları evrensel ve ebedidir. Tanrı, Bereşit'in ilk on bir bölümünde tarif edilen nitelikleriyle, evreni yaratmış, tüm insanlığı Kendi suretinde yapmış, ilk insanları mübarek kılmış ve Tufan'dan sonra tüm insan ırkıyla bir antlaşma yapmış olan Tanrı'dır. Evrenin Tanrı'sı, evrensel Tanrı'dır.

Öyleyse neden Bereşit 12'de tüm anlatım bariz bir kayma göstermektedir? Buradan itibaren konu artık insanlığın bütünü değil, tek bir adam (Avraam), tek bir kadın (Sara) ve onların – Şemot kitabına gelindiği zaman büyük ve kayda değer bir halk hale gelmiş olsa da, sonuçta hâlâ çok sayıda ulustan sadece biri olan – çocuklarıdır.

Burada ne olmaktadır? Acaba Tanrı diğer herkese olan ilgisini kayıp mı etmiştir? Bu kesinlikle olamaz. Bereşit'in sonunda Yosef kardeşlerine şöyle diyecektir:

> "Siz bana kötülük etmeyi düşündünüz; ama Tanrı, şu anda yapılmakta olanı, çok sayıda yaşamın kurtarılmasını mümkün kılmak için bunu iyi için düşündü" (*Bereşit 50:20*)

Yosef'in "çok sayıda yaşam" ifadesi ile sadece kendi ailesini kastediyor olması mümkündür (Targum Yonatan'ın anlayışı bu şekildedir). Ama ifadenin İbranicesi olan *am rav* sözcüğünün tam karşılığı "büyük bir halk" şeklindedir ve basit anlamda Mısır'ı kastediyor olabilir. Nitekim Bene Yisrael'den bir *am*, yani "halk" olarak ilk bahis ancak Mısır Çıkışı döneminde olmuştur. Yosef, Tanrı'nın kendisini, kıtlıktan sadece kendi ailesini değil, Mısır halkını da kurtarmak için gönderdiğini söylemektedir.

Yona kitabının mesajı da budur. Yona, bir Asur şehri olan Nineve'ye gönderilir. Görevi, şehir halkını *teşuva* yapmaya ikna etmek ve bu şekilde onları yıkımdan kurtarmaktır. Kitabı kapatan sözlerde Tanrı, peygambere şöyle demektedir:

> "Sağını solunu bilmeyen yüz yirmi binden fazla insan ve çok sayıda

hayvanın olduğu büyük şehir Nineve'ye acımayayım mı?" (*Yona 4:11 (ve bkz. Malbim'in oradaki açıklaması)*)

Tanrı yalnızca Yisrael'i değil, ileride Yisrael'in düşmanları haline gelip sonunda kuzeydeki Yisrael krallığını zapt edecek olmalarına rağmen Asurluları da önemsemektedir.

Peygamber Amos, ünlü bir sözünde, Tanrı'nın yalnızca Bene Yisrael'i Mısır'dan çıkarmakla kalmadığını, aynı zamanda Peliştileri Kaftor'dan ve Aramileri Kir'den çıkardığını da söylemektedir (Amos 9:7). Hatta Yeşayau, ileride Mısırlıların Tanrı'ya tapacakları ve O'nun, bir zamanlar Yisrael'i kurtardığı şekilde, Mısırlıları da baskıdan kurtaracağı bir zamana dair kehanette bulunmaktadır (Yeşayau 19:20-21). Sonuç olarak Tanrı insanlığın bütününe olan ilgisini yitirmiş değildir. Dünyayı O beslemektedir. Tüm hayatı O idame ettirmektedir. Tüm ulusların tarihlerine müdahildir. Tüm halkların Tanrı'sıdır. Öyleyse odak noktasını evrensel insani durumdan, tek bir ailenin hikâyesine daraltmasının sebebi nedir?

Filozof Avişay Margalit, *The Ethics of Memory* başlıklı kitabında iki düşünce şeklinden bahseder: "böyle" ve "örneğin". İlki genel ilkelerden bahsederken, ikincisi ikna edici örnekler verir. Liderliğin genel ilkeleri hakkında konuşmak – örneğin, ileri görüşlü ol, motive et, açık hedefler belirle vb. – bir şeydir, yaşamış, başarılı olmuş, rol modeli teşkil edebilecek gerçek liderlerin hikâyelerini anlatmaksa tamamen farklı bir şeydir. Genel ilkeleri ve bunların pratikte nasıl işlediğini fiilen gösteren şey, onların yaşamları, kariyerleri ve ortaya koydukları örneklerdir.

İlkeler önemlidir. Belli parametreleri belirlerler. Konuyu tanımlarlar. Ama canlı örnekler olmadığı zaman ilkeler, yönlendirmek ve ilham vermek için birçok kez yetersiz ve muğlaktır. Sanat hakkında hiçbir şey bilmeyen birine, Empresyonist tabloları göstermeden Empresyonizmin genel ilkelerinden bahsetmeyi bir deneyin. Kullandığınız sözleri belki anlayabilirler, ama siz ona bazı örnekler göstermeden bu sözler gerçekte hiçbir anlam ifade etmeyecektir.

Görüldüğü kadarıyla, Tora'nın, odak noktasını insanlığın bütününden, özelde Avraam'a kaydırmakla yaptığı da budur. İnsanlığın Adam'dan Noah'a kadar olan hikâyesi bize, doğal olarak insanların, Tanrı'nın onların yaşamalarını dilediği şekilde yaşamadıklarını anlatmaktadır. Yasak meyveyi yemekte ve birbirlerini öldürmektedirler. Bu nedenle Tufan'dan sonra Tanrı yalnızca Yaradan değil, aynı zamanda bir öğretmen olmaya da karar vermiştir. İnsanlığa yol göstermekte ve bunu iki yolla yapmaktadır: "böyle" ve "örneğin". Genel kuralları belirlemekte – Noah'la olan antlaşma – ve sonra da bir örnek seçmektedir: Avraam ve ailesi. Onlar, Tanrı'nın huzurunda, O'na yakın ve sadık bir şekilde yaşamanın ne demek olduğunu gösterecek rol modelleri, ikna edici örnekler haline gelecekler ve bunu sadece kendi uğurlarına değil, insanlığın bütünü uğruna yapacaklardır.

"Yeryüzünün tüm aileleri veya ulusları sizin yolunuzla mübarek kılınacaklar" ifadesinin Bereşit boyunca Atalara beş kez tekrarlanmasının sebebi budur (Bereşit 12:2, Bereşit 18:8, Bereşit 22:18, Bereşit 26:4, Bereşit 28:14).

Ve insanlar da bunu görüp anlamaktadırlar. Bereşit'te Malkitsedek, Avraam hakkında "Düşmanını eline teslim eden Yüce Tanrı, Mübarek'tir" (Bereşit 14:20 demektedir. Avimeleh Avraam'a, "Yaptığın her şeyde Tanrı seninle" (Bereşit 21:22) demektedir. Hitiler ona "Sen aramızda Tanrı'nın bir başkanısın" (Bereşit 23:6) demektedirler. Avraam, çağdaşları tarafından – onlar Avraam'ın spesifik antlaşmasının bir parçası olmamalarına rağmen – bir Tanrı adamı olarak tanınmaktadır.

Aynısı, Bereşit'te Avraam'ın ailesinin, yabancılar arasındaki hayatı ayrıntılarla anlatılan tek üyesi olan Yosef için de geçerlidir. Yosef etkileşim içine girdiği insanlara sürekli olarak Tanrı'yı hatırlatmaktadır. Potifar'ın karısı onu baştan çıkarmaya çalıştığı zaman Yosef "Böylesine büyük bir kötülüğü nasıl yaparım? Bu Tanrı'nın huzurunda bir günah olur!" (Bereşit 39:9) demektedir.

Rüyalarını tabir etmek üzere olduğu fırıncı ve sakiye, Yosef "Rüya tabirleri Tanrı'ya aittir" (Bereşit 40:8) diye cevap vermektedir.

Paro'nun rüyalarını tabir etmek üzere onun huzuruna getirildiği zaman "Paro'ya, selametiyle ilgili cevabı Tanrı verecektir" (Bereşit 41:16) demektedir.

Bizzat Paro, Yosef için "İçinde Tanrı'nın ruhu bulunan bunun gibi başka bir adam bulabilir miyiz?" (Bereşit 41:38) demektedir. Yahudiler, sırf Yahudiler uğruna Yahudi olmaya davet edilmiş değillerdir. Onlara yapılan çağrı, Tanrı'nın isteğine uygun olarak yaşamanın ne demek olduğunun yaşayan, canlı, ikna edici birer örneği olmaları ve bu

şekilde, başkalarının da Tanrı'yı tanımasına ve Noah'la olan antlaşmanın genel ilkelerinin parametreleri dâhilinde olmak kaydıyla herkesin kendi tarzıyla O'na hizmet etmesine vesile olmaktır. Noah'ın kanunları "böyle"dir. Yahudilerin tarihi "örneğin"dir. Yahudilerden tüm dünyaya Yahudiliği kabul ettirmeleri beklenmemektedir. Tanrı'ya hizmet etmenin başka yolları da vardır. Avraam'ın çağdaşı Malkitsedek de "Yüce Tanrı'nın bir rahibi" (Bereşit 14:18) olarak anılmaktaydı.

Malahi, Tanrı'nın İsmi'nin "güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar, uluslar arasında büyük" olacağı bir günün geleceğini söyler (Malahi 1:11).

Peygamberler "*A-Şem* tüm dünya üzerinde Kral olacak" (Zeharya 14:9) diye niteledikleri bir günün geleceğini haber verirler ve bunun için tüm insanlığın Yahudiliğe geçmesi gerekmeyecektir.

Bizden tüm insanlığı dinimize geçirmemiz istenmemektedir. Bize yapılan çağrı, Tanrı'nın huzurunda, O'nun hizmetkârları, O'nun şahitleri, O'nun elçileri olarak, gösterişten uzak bir şekilde, tevazu içinde, ama sarsılmaz bir şekilde yürümenin ne olduğunu gösteren ikna edici rol modelleri olmak suretiyle insanlığa ilham vermemizdir – ve bunu, kendi uğrumuza değil, insanlığın bütünü uğruna yapmamız beklenmektedir.

Bazen bana, sanki bunu unutma tehlikesi içindeymişiz gibi geliyor. Birçok Yahudi'nin gözünde, bizler sadece birçok etnik grup içinde bir başka etnik gruptan ibaretiz. Yisrael, diğer birçok ulus-devletten sadece biri. Ve Tanrı – eğer O'ndan bahsediyorsak – sadece kendi aramızda konuştuğumuz bir kavram gibi. Kısa bir süre önce Britanya Yahudi cemaati hakkında bir televizyon belgeseli yayınlanmıştı. Yahudi olmayan bir gazeteci program hakkındaki görüşlerini bildirirken, kendisine çok garip görünen bir olguya işaret etti: Gözlemlediği kadarıyla, karşılaştığı Yahudiler, Tanrı ile olan ilişkilerinden hiç bahsetmiyorlardı. Bunun yerine, diğer Yahudilerle olan ilişkilerinden bahsediyorlardı. Bu da kim olduğumuzu ve neden olduğumuzu unutmanın yollarından biridir.

Yahudi olmak, dünya için bir nimet haline gelmek uğruna Tanrı'nın dünyadaki elçilerinden biri olmaktır ve bu kesinlikle, dünyayla etkileşim içinde olmayı ve tıpkı Avraam ve Yosef'in kendi çağdaşlarına verdikleri gibi onlara ilham verecek şekilde davranmayı gerektirir. İşte, bu haftaki *peraşa*nın başında Avraam'ın davet edildiği görev budur. Ve bugün de bizim görevimiz olmayı sürdürmektedir.

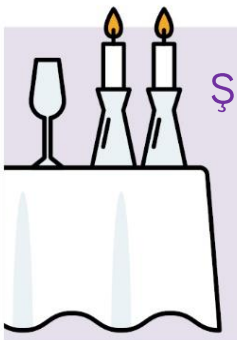

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce Yahudi halkının "dünyaya elçiler" olması neden önemlidir?
2. Sizce diğer ulusların Tanrı ile bir ilişkiye sahip olmaları neden önemlidir?
3. Tanah'ta hem Yahudi halkı hem de başka uluslar için, Avraam'ın oynadığı eğitimsel role benzer bir rol oynayan başka kim vardır?